

CENTAR ZA MIR,
NENASILJE I
LJUDSKA PRAVA
OSIJEK

CENTAR ZA ŽENE ŽRTVE RATA- ROSA

U Zagrebu i Osijeku, 31. srpnja 2023.

Osiguravanje prava žrtvama rata

Točno dvije godine od stupanja na snagu *Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata*, 31. srpnja 2023., te više od sedam godina od početka provođenja *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (NN 64/15, 98/19), organizacije civilnog društva javnosti predstavljaju neka zapažanja, uz preporuke vladinim institucijama i drugim akterima.

Je li ostvaren cilj koji je zakonodavac naveo prilikom donošenja samog *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* a to je da će "zakonskom zaštitom osobama biti omogućena ponovna integracija u društvo u kojemu će od stigme „silovanih“ preko „zaboravljenih“ u društvu, ojačanom psihosocijalnom i novo uvedenom materijalnom pomoći ponovo steći osjećaj pripadanja, zaštite i vjere u sustav." Nedostatak kampanja informiranja te restriktivna primjena zakona koja nije u vezi sa smislom njegova donošenja, dodatno je udaljila doneseni zakon od osoba u čiju je korist donesena. Neke žrtve koje su se s povjerenjem obratile nadležnim tijelima, došle su u situaciju da moraju pokretati sudske postupke ili se obraćati Ustavnom sudu, što sigurno nije bio smisao i svrha zakona.

Ministar hrvatskih branitelja Tomo Medved naglasio je uoči usvajanja da Republika Hrvatska donošenjem *Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata* ispunjava „dug države prema nevinim žrtvama rata“. U kolikoj su mjeri, putem primjene oba zakona, stradali stekli pravnu sigurnost koju je u svojim nastupima obećao ministar? Na koji način upravne institucije koje rješavaju zahtjeve civilnih stradalnika, vraćaju dug žrtvama? Kako državne institucije odgovaraju na povrede međunarodnog humanitarnog prava i pružaju podršku stradalima? Postupaju li u duhu razumijevanja i solidarnosti, kako im je naložio zakonodavac?

Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja, od dana stupanja na snagu *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*, od 18. lipnja 2015. pa do 31. prosinca 2022., Ministarstvo je zaprimilo ukupno 298 (224 žene i 74-ero

muškaraca) zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i ostvarivanje prava sukladno Zakonu. Od toga je riješeno ukupno 290 zahtjeva, dok je još 8 zahtjeva u postupku rješavanja. Ukupno je 224 zahtjeva podneseno od strane žena (75,17%) i 74 zahtjeva od strane muškaraca (24,83%). Zahtjevi nasljednika žrtava seksualnog nasilja koji su podneseni sukladno članku 27. Zakona, vode se odvojeno, te je do 31. prosinca 2022. zaprimljeno ukupno 7 takvih zahtjeva, od čega su 2 odbijena, a 3 pozitivno riješena, dok su 2 odbačena. Pozitivno je riješeno 204 zahtjeva (157 žena i 47-ero muškaraca).

Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja u prvoj godini stupanja na snagu *Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata* zaprimljeno je 1775 zahtjeva za statuse i prava civilnih žrtava rata, od čega je riješeno 596 zahtjeva. No nismo zaprimili podatke za drugu godinu. Podaci o negativno riješenim zahtjevima nisu dostupni.

Budući da aktivno pratimo provedbu *Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata* u direktnom kontaktu s civilnim žrtvama i njihovim obiteljima, upozoravamo na probleme koje smo uočili tijekom provedbe. Najznačajniji problemi s kojima se susreću civilne žrtve s kojima smo u kontaktu su:

1. Dugotrajnost u rješavanju zahtjeva:

Neki podnositelji zahtjeva za stjecanje prava prema *Zakonu o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata* rješenja nisu zaprimili ni godinu dana nakon podnošenja zahtjeva. Takva dugotrajnost kod podnositelja zahtjeva izaziva sumnju, razočaranje, ljutnju, ali i ogorčenost što se njihov status ni nakon više od 30 godina ne rješava unatoč usvojenom zakonu namijenjenom upravo njima.

2. Potraživanje naknadne dokumentacije/ispitivanje dodatnih svjedoka:

Posebno ističemo problem s prikupljanjem dodatnih svjedočanstava zatočenja u logoru, zatvoru ili o drugim događajima lišenja slobode u vezi s okolnostima iz Domovinskog rata, gdje nerijetko dolazi do nemogućnosti pronalaska osobe koja bi tom istom događaju mogla posvjedočiti. Time se osobama koje dijele iskustvo duboko proživljene traume, fizičke i mentalne povrede, emotivne patnje ili drugih ozbiljnih povreda koje predstavljaju teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima ili ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava uskraćuje mogućnost stjecanja statusa. Nakon protoka vremena dužeg od 30 godina, mnogi svjedoci događaja više nisu s nama ili je do njih nemoguće doći. Navedeni problem posebno je uočen na području Vukovarsko-srijemske županije i grada Vukovara.

3. Nepriznavanje medicinske i druge dokumentacije izdane od nadležnih tijela susjednih i drugih zemalja

Dosadašnja praksa pokazala je da Ministarstvo hrvatskih branitelja (nadležno za donošenje rješenja po predanim zahtjevima) ne prihvaća medicinsku dokumentaciju pribavljenu od strane nadležnih institucija susjednih i/ili drugih zemalja u kojima su boravile civilne žrtve Domovinskog rata u razdoblju od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. Zbog toga veliki broj podnositelja ne može ostvariti svoja Zakonom zagarantirana prava, što se posebice očituje u velikom broju civilnih žrtava iz vojno-redarstvene akcije „Oluja“ i drugih vojnih operacija koje su uključivale zbjegove civilnog stanovništva.

4. Nepriznavanje statusa djece ubijenih/nestalih roditelja

Zakon ne prepoznaje te time direktno isključuje djecu stariju od 26 godina čiji roditelji su ubijeni/nestali/stradali u razdoblju od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996., čime im se onemogućava ostvarivanje prava prema Zakonu o civilnim stradalnicima iz

Domovinskog rata (NN 84/21). Time je počinjena velika nepravda prema velikoj skupini civilnih žrtava – djeci koja su ostala bez roditelja-civila tijekom Domovinskog rata.

5. Odbijanje zahtjeva prema članku 5.

Dosadašnja praksa donesenih rješenja pokazuje kako se civilnim žrtvama zbjega iz VRA "Oluja" ne priznaje status prema osnovi članka 5. koji nalaže kako pravo ne mogu ostvariti: "... pripadnici, pomagači ili suradnici neprijateljskih vojnih i paravojnih postrojbi koji su sudjelovali u oružanoj agresiji na Republiku Hrvatsku i svi koji su na bilo koji drugi način pomagali neprijatelju, kao ni članovi njihovih obitelji temeljem njihova stradavanja." Navedeni članak ne potkrepljuje se nikakvim dokazima, službenom dokumentacijom, argumentima ili tvrdnjama, već se mehaničkim obrazloženjem civilne žrtve iz VRA "Oluja" kategorizira kao pomagače ili sudionike agresorskih snaga.

Preporučujemo:

– Kontinuirano i precizno informiranje o pravima civilnih žrtava od strane Ministarstva hrvatskih branitelja RH u svim dijelovima Hrvatske, putem javnih kampanji i specijaliziranih priloga u medijima, kako bi informacija o mogućnosti ostvarivanja statusa stigla do što više osoba. Preporuku da Ministarstvo osmisli i provede kampanju u cilju boljeg informiranja civilnih stradalnika rata o njihovim pravima opetovano u svojim izvješćima navodi i Pučka pravobraniteljica.

– Unaprijediti transparentnost rada Ministarstva hrvatskih branitelja. Nismo zaprimili podatke za drugu godinu primjene *Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata* ni konkretne odgovore na vrlo jednostavna pitanja:

1. Koliko je zahtjeva predano od stupanja Zakona na snagu do danas?
2. Koliko je zahtjeva dobilo pozitivno rješenje, a koliko zahtjeva je dobilo negativno rješenje?
3. Također, izostaje informacija o stanju pripreme novog izdanja Knjige osoba nestalih na području Republike Hrvatske čije je zadnje izdanje bilo 2015. godine.

– Kako bi se poboljšao položaj civilnih žrtava neophodna je evaluacija primjene *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (NN 64/15, 98/19) te *Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata* (NN 84/21) kako bi se predložile eventualne izmjene i dopune, u duhu približavanja pravdi za žrtve;

– Tražimo dosljedno postupanje sa žrtvama ratnog nasilja sukladno Direktivi 2012/29/EU o minimalnim standardima za žrtve kaznenih djela, osobito čl. 53. Direktive; čl. 56 Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, te standardima iz čl. 29. Ustava RH te čl. 6. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava kako bi se spriječila ponovna viktimizacija podnositeljica;

– Podsjećamo na obvezu primjene standarda Preporuke Vijeća Europe Rec(2006)8 Odbora ministara državama članicama o pomoći žrtvama zločina kojima se države u čl. 3. pozivaju zaštititi žrtve što je više moguće od sekundarne viktimizacije te u čl. 10. osigurati, u svim fazama postupka, zaštitu tjelesnog i psihičkog integriteta žrtve, a da posebna zaštita može biti potrebna žrtvama od kojih bi se moglo zahtijevati da daju iskaz. Prema praksi ESLJP-a nečovječno ili ponižavajuće postupanje može biti rezultat propusta u poduzimanju koraka, a ne neophodno namjerno djelovanje;

– Potrebno je osigurati mogućnost pratnje osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje osoba koja podnosi zahtjev za priznavanje statusa civilnog stradalnika u skladu s *Direktivom 2012/29/EU* Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o *uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela*; osoba od povjerenja može biti zakonski zastupnik ili druga poslovno sposobna osoba po izboru ovlaštenika prava na pratnju, po uzoru na postupak propisan odredbama *Zakona o kaznenom postupku* (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22);

– Potrebno je osigurati redovno stručno usavršavanje vezano uz provedbu zakona o prava civilnih stradalnika za sve službenice i službenike koji dolaze u kontakt s osobama koje podnose zahtjev za priznavanje statusa civilnog stradalnika, koje bi mogla organizirati Državna škola za javnu upravu, u suradnji s organizacijama civilnog društva;

– Od stupanja na snagu *Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija* (NN 117/03) te *Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od strane pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga za vrijeme domovinskog rata* (NN 117/03) prošlo je gotovo 20 godina, pa je neophodna i njihova evaluacija kako bi se predložila rješenja u duhu presuda Europskog suda za ljudska prava iz presude Cindrić i Bešlić protiv Republike Hrvatske. Vlada Republike Hrvatske treba donijeti Odluku kojom bi se na nedvojben način otpisali troškovi izgubljenih parnica svim tužiteljima/oštećenima koji nisu uspjeli ostvariti naknadu nematerijalne štete zbog smrti ili nestanka bliske osobe te omogućio povrat sredstava onima koji su već platili parnične troškove ili čija je imovina zaplijenjena;

– Potrebno je omogućiti objavu optužnica i sudskih odluka na javno dostupnom internetskom portalu;

– Potrebno je prekinuti s anonimizacijom osobnih podataka (imena) okrivljenih za ratne zločine – zbog značaja procesuiranja ratnih zločina za društva u Hrvatskoj i u ostalim post-jugoslavenskih državama, prioritet se mora dati pravu javnosti da bude informirana o tijeku postupaka i identitetu okrivljenih za ratne zločine;

– Potrebno je osigurati poštovanje sudski utvrđenih činjenica o ratnim zločinima u javnim nastupima, posebice od strane dužnosnika, jer se od njih očekuje da svojim nastupima daju primjer poštovanja odluka pravosuđa.

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću

Centar za žene žrtve rata – Rosa

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek